

Masarykův pojem demokracie.

Bohuslav Ptáček (Brno¹).

K tomu, abychom dobře pochopili Masarykův problém demokracie, nutno znát Masarykovu filosofii, na jakých základech je postavena a jakými cestami se běře. Z toho důvodu pojednáme především o Masarykovi, jakožto osobnosti a filosofovi, a potom se teprve budeme obíratí jeho pojetím demokracie.

I. Masaryk — filosof.

Masaryk ve své filosofii jest předně člověk-křesťan, jest vychován evropskou kulturou, vybudovanou na křesťanství. Své postavení a poslání na tomto světě si osvětluje s hlediska křesťanského a podle toho si také upravuje svůj poměr k veškerenstvu, lidstvu a národu. Buduje na zkušenostech z historie, vytváří si svůj světový názor, jsa ovlivňován naší českou reformací, velkou revolucí francouzskou a osvícenstvím. V »České otázce« vyznává: »Věřím s Kollárem, že historie národů není nahodilá, nýbrž že se v ní projevuje určitý plán Prozřetelnosti a že tedy jest úkolem historikův a filosofův, úkolem každého národa, ten plán světový postihovat, místo své v něm poznat a určit a podle toho poznání co možná s nejplnějším a nejjasnějším vědomím postupovat při vši práci, i politické.«²) Jsem však s prof. J. L. Hromádkou toho názoru, že »Masarykovo hledání vyššího smyslu života a osobnosti nemá původ ve zbytečích tradiční náboženské nálady, t. j. v náboženském atavismu, který jen doplňuje jeho filosofii, nýbrž v jeho vlastním kritickém myšlení, v mravním vědomí odpovědnosti, tedy v myšlenkové i mravní aktivitě.«³) Soudím, že otázky o posledních věcech života mají u něho arci náboženské předpoklady, ale v podstatě jsou důsledkem jeho intensivního smyslu pro pravdu a jeho mravní soustředěnosti.«⁴)

Masarykův theismus je příčinou toho, že často je spor o to, zda Masaryk je svou filosofii pozitivista či idealista. Mnozí řadí jej k pozitivistům (Eisler a Král), někteří jej zas pokládají za idealistu (na př. František Krejčí), jiní zas za pozitivistu v teorii a idealistu v praxi (Šeracký) a mnozí tvrdí, že Masaryk má svou

¹) Předneseno v semináři prof. Dr. Jar. Kallaba.

²) Masaryk: Česká otázka (1924, Praha), str. 7.

³) J. L. Hromádka: Masaryk (1930, Praha), str. 43.

⁴) Hromádka: Masaryk, str. 43.

samostatnou filosofii (Škrach).⁵⁾ Jisto jest, že se od pozitivistů liší svým náboženským pojetím Boha a nesmrtelnosti duše a naopak od idealistů opět svou positivisticou metodou. Jelikož spor tento jest těžko rozřešitelný, nebudeme Masaryka zařazovat do žádné z těchto škol filosofických, neboť zařazení Masaryka do jisté skupiny filosofů není pro nás tak důležité, jako postřehnutí, jaké metody užívá při posuzování všech jevů společenských.

Skutečnost empiricky zjišťovaná jest Masarykovi východiskem všeho filosofování; toliko vědecké zpracování všech jevů, utříděné v jasný přehled urovnáním vědních oborů v soustavný celek, může nám býti základem našeho názoru na svět a život. »Filosofie závisí na vědách, nikoli vědy na filosofii.«⁶⁾ »Die Philosophie ist neben Specialwissenschaften die allgemeine Wissenschaft, ist menschliches Allwissen. Philosophie ist allgemeine wissenschaftliche Bildung. Philosophie ist einheitliche Weltanschauung. Die Philosophie ist nicht über die Specialwissenschaften erhaben; denn eine jegliche exacte Erkenntnis muss ein Fachwissen sein, die Philosophie ist in allen Wissenschaften, alle Wissenschaften sind philosophisch.«⁷⁾ »V tomto ohledu není již ani moderní filosofie královnou věd, není nad odbornými vědami, nýbrž v nich a s nimi, jest scientia generalis.«⁸⁾ Toliko pravda, a to pravda vědecká jest pro něj rozhodující. Theismus prý mu zdůvodnil jeho učitel Franz Bretano, který pomoci počtu pravděpodobnosti cestou rozumovou a vědeckou dochází k existenci Boha, svobodně svět stvořivšího a k existenci nesmrtelné duše.⁹⁾

Masaryk jakožto sociolog-individualista se obírá ponejvíce etikou; veškeré konání lidské měří měřítkem mravnosti a jest tudíž důležité pro pochopení Masarykova pojmu demokracie a jeho mravního zdůvodnění uvědomit si pojem etiky jako vědy. Masaryk etiku pojímá jako praktickou vědu sociologickou o životosprávě člověka jako společenského tvora.¹⁰⁾

II. Humanita.

Humanita jest ten ideál filosofický, který se vytváří vedle křesťanského za reformace, ustaluje se renaiscancí a humanismem, přechází do novověké vědy a filosofie a hlásá práva »člověcká a osobní«, z nichž se rodí další práva, práva národní a jazyková, práva sociální a hospodářská, práva ženská a dětská; je to ideál přirozený proti historicky danému.¹⁾ Mravně to zna-

⁵⁾ na uv. m., str. 51—55.

⁶⁾ na uv. m., str. 62.

⁷⁾ Masaryk: *Versuch einer concreten Logik* (Viedeň, 1887), 272—3.

⁸⁾ Masaryk: *Rusko a Evropa* (1919, Praha), díl I., svazek I., str. 254.

⁹⁾ Hromádka: *Masaryk*, str. 89—100.

¹⁰⁾ Hromádka: *Masaryk* (1930, Praha), str. 74.

¹⁾ Masaryk: *Ideály humanitní* (1927, Praha), str. 7—8.

mená sympatii a respekt každého člověka k člověku druhému, uznání lidské individuality; člověk nesmí být užíván člověkem druhým jako prostředek. Politicky a sociálně to znamená rovnost všech občanů ve státě, sblížení a sjednocení národů a států a tím celého člověčenstva.²⁾ »Humanita jest novější slovo pro staré slovo láska k bližnímu,«³⁾ a jest vyjádřena zásadou: »miluj bližního svého jako sebe samého.«⁴⁾ Tato láska však musí býti pozitivní, prakticky se projevující, nesmí býti neuskutečnitelnou chimerou, projevující se prázdným tápáním v nekonečnu, musí býti prakticky účinnou a musí býti také kladná v tom směru, že láska k jednomu nesmí býti provázena nenávistí k druhému, Masaryk pokládá náš český humanitism za přirozené pokračování našeho českého Bratrství.⁵⁾ Otázka humanitní je mu především otázka mravnosti a nedělá rozdílu mezi mravností a politikou: mravnost znamená mu též mravnost politickou.⁶⁾ Z humanitismu se pak dovozuje oprávněnost ba nutnost demokracie, socialismu a nacionalismu. Demokracie jest jen užití ideálů humanitních v praktickém životě politickém. A zde jsme již u věci samé.

III. Pojem demokracie.

Co jest vlastně demokracie? K osvětlení uijeme několika Masarykových citátů ze Světové revoluce a z jeho Cesty demokracie, Masaryk přijímá americkou definici demokracie: »Demokracie jest vláda lidu lidem pro lid.«¹⁾ Praví: »Demokracie jest státní formou novodobé organisace společnosti, moderního názoru na svět a na život, názoru nového, nového zorným úhlem novou metodou. Uznání a provádění rovnosti všech občanů přiznání všem občanům svobody, humanitní zásada Bratrství uvnitř i na venek — toť novum nejen politické, nýbrž i mravní.«²⁾ »Opravdová demokracie, lidovláda, vláda lidu lidem pro lid je všeobecným právem iniciativy; v demokracii povolán je občan každý, každý jest odpovědný. Ale ovšem i v demokracii jest mnoho povolaných, ale málo vyvolených...«³⁾ »Lid je jediný zdroj veškeré státní moci. Ano, ale jednotlivec nesmí se schovávat za lid a masu. Žádné historicky významnější hnutí nestalo se anonymně, vždy byli určití jednotlivci, kteří svou osobní autoritou vedli, ať to byl Bismark, nebo Marx a Engels, anebo konečně Lenin. Bez osobní odvahy a odpovědnosti nelze dělati politiku opravdu demokratickou a lidovou.«⁴⁾

²⁾ Masaryk: Světová revoluce (1925, Praha), str. 408.

³⁾ tamtéž, str. 556.

⁴⁾ Masaryk: Ideály humanitní, str. 66.

⁵⁾ tamtéž, str. 9.

⁶⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 559.

¹⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 269.

²⁾ tamtéž, str. 542.

³⁾ tamtéž, str. 578.

⁴⁾ Masaryk: Cesta demokracie I. (Praha, 1933), str. 263.

»V demokracii, protože je vládou všech všem, neběží již o panování, nýbrž o správu a samosprávu, a o harmonisaci všech státotvorných sil ve státě. Ideálem demokracie by byla vláda a správa přímá; ale při rostoucí početnosti všech národů a států demokracie může býti jen nepřímá, prováděná zvolenými představiteli občanstva, parlamentem, zvoleným všeobecným právem hlasovacím. Ten parlament a jeho vláda se nesmí stát vládcem po starém způsobu, musí si být stále a dobře vědom, že jeho autorita vychází z delegování, jehož se mu dostává voliči.«⁵⁾

»Demokracie není panováním, nýbrž prací k zabezpečení spravedlnosti. A spravedlnost je matematika humanity.«⁶⁾ »— svoboda je cílem a podstatou demokracie, demokracie se zrodila a rodí z moderního individualismu.«⁷⁾ »Demokracie není rovností pašální, neuznávající rozdílů kvalitativních, svoboda, rovnost, bratrství neznamena nivelisaci, nýbrž individualisaci a proto i kvalifikaci.«⁸⁾ »Demokracie spočívá na individualismu, ale individualismus neznamena libovůli, nýbrž úsilí o silnou individualitu nejen sebe samého, nýbrž i ostatních občanů. Demokracie je samosprávou a samospráva je sebesprávou — samospráva začíná u sebe.«⁹⁾ »Demokracie mně znamená demokratickou formou provádět demokratický, humanitní program: v demokratické ústavní formě uplatňovat ideály demokracie jako celého názoru na život, jak jsem vždycky demokracii chápal. Demokratická iniciativa, iniciativa odpovědná, je úkolem všech myslících demokratů: my všichni opravdoví demokraté máme poctivě a rozumnými důvody prosazovat ve veřejném mínění to, co je pro zdravý vývoj ve státě důležité a správné.«¹⁰⁾ Připojme ještě rčení z »Nové Evropy«, že demokracie jest diskuse.¹¹⁾ Tomu jest rozuměti tak, že demokracie spočívá na veřejnosti státní správy a politiky ve státě. Každý občan má právo na kritiku celého státního a veřejného aparátu a též právo na kritiku osob. Kritika je předpoklad a metoda politiky ve státě demokratickém, neboť tím se odvyká politickému tajnůstkářství a augurství a vnáší se mravnost do všeho veřejného i soukromého života.¹²⁾ »Ale zdá se mi, že u nás se poněkud jednostranně ukazuje jen na velké přestupky, kdežto se zapomíná na přestupky v malém. Potvrzují, že často žalují na zločince lidé, kteří sami nešetří pořádku a práva v malém. Volá se po silné ruce, po diktatuře, po přísných zákonech — já bych chtěl zdůraznit, že každý jednotlivec a jednotlivé organizace musí pracovat k očistě.«¹³⁾ »Potřebuje-

⁵⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 533.

⁶⁾ Masaryk: Cesta demokracie, str. 23.

⁷⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 533.

⁸⁾ tamtéž, str. 534.

⁹⁾ tamtéž, str. 568.

¹⁰⁾ Masaryk: Cesta demokracie, str. 7.

¹¹⁾ Masaryk: Nová Evropa (Praha, 1920), str. 209.

¹²⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 547—549.

¹³⁾ Masaryk: Cesta demokracie, str. 132.

me kritiky a kritiky neúprosné, ale kritiky věcné, tvořící. A kritika taková pozná se podle toho, že není škodolibá a osobivá. Nedávejme se uspávat pohodlným nekritickým optimismem, ale neoddávejme se také tomu povrchnímu a stejně pohodlnému pesimismu.«¹⁴⁾ Mnozí však pokládají ono rčení, že demokracie je diskuse, za poukaz na kompromis. Však i s tím se Masaryk vypořádává. Pokládá každý kompromis za špatný, ovšem jen každý kompromis zásad. Kompromisy praxe, kompromisy v prostředcích jsou nutny. »Demokracie se udržuje a vyvíjí myšlením a součinností všech; a protože nikdo nejsme neomylný, demokracie jako součinnost značí toleranci a přijímání dobrého od každého.«¹⁵⁾

IV. Demokracie v historii.

Když jsme si takto v hrubých rysech vytkli, co Masaryk rozumí pod slovem demokracie, pohledme na vývoj demokracie a její uplatnění v praxi. Počátky demokracie klade Masaryk, tak jako počátky humanity, do doby reformace, kterou pokládá za první boj demokracie s teokracií, neboť byla bojem o práva náboženská, bojem o náboženskou svobodu proti absolutismu papálskému. Ve světových dějinách můžeme pozorovati, že od té doby jest veden boj demokracie s teokracií, jehož vyvrcholení jest ve světové válce. Reformace podlomila teokracii církevní a posílila stát proti církvi, který však církevní systém přejal a uplatňoval pak teokratický systém ve své správě. Tituly vladařů »z Boží milosti« jsou toho nejlepším dokladem. — Velká revoluce francouzská znamená další energický boj demokracie s teokracií. Prohlášení základních práv člověka heslem: »volnost — rovnost — bratrství« — jest základem pro demokracii. Na této zásadě má býti postaven celý demokratický systém. — Ve světové válce pak bojovaly pruská, rakouská a turecká teokracie s pangermanistickým heslem proti demokratické Francii, Anglii, Itálii a Americe. Rusko, které bylo budováno také na teokracii, ač bylo na straně spojenců, padlo, a s ním i padla i ruská teokracie. Tak potom padla teokracie pruská a habsburská a místo těchto se objevily demokracie malých národů. — Na tomto místě jest dlužno upozorniti, že Masarykovi je vedlejší státní forma, ale jde mu hlavně o způsob vlády. V tom smyslu nemusí býti republika vždy demokratická, může se zvrhnout v oligarchii nebo dokonce v diktaturu; naproti tomu i monarchie svým parlamentarismem může býti demokratická. Republika je forma, demokracie je obsah. Světovou válkou padly staré teokracie a na jejich troskách rostou státy demokratické. V dnešní době jsme podle Masaryka v době přechodné, kdy sice skutečně demokratické státy nemáme, ale k nimž spějeme. Světová válka byla sporem o to,

¹⁴⁾ tamtéž, str. 237.

¹⁵⁾ Masaryk: Světová revoluce (Praha, 1925), str. 571—572.

zda právo vzniká z moci a z násilí, či z mravnosti; zvítězila druhá zásada, tedy zásada, že právo je moc, a nikoliv, že moc je právo.¹⁾

V. *Demokracie v organisaci.*

Všimněme si nyní, jak si Masaryk představuje organisaci člověčenstva, postavenou na základních principech demokracie. Celé lidstvo má být organisováno národně, každý národ má mít svůj vlastní národní stát. Z principu demokracie vyplývá totiž též právo na sebeurčení národů. Tak jako ve státě každý občan má mít zaručena všechna práva občanská podle základních práv »volnost—rovnost—bratrství«, tak také národové jakožto přirozené jednotky lidstva proti státu jako umělé jednotce, mají mít práva individuality, tedy národ má být základem státu. Takové národní státy se mají pak podle týchž zásad demokracie organisovat ve federace, které by zaručovaly správný chod v záležitostech mezistátních či mezinárodních. Ovšem jest tu opět zásadní požadavek pravdy v politice a požadavek veřejnosti. Proto Masaryk by doporučoval tak zvaný meziparlamentarismus, to jest: zástupci cizích států by zasedali v parlamentu místního státu spolu s volenými zástupci tohoto státu.¹⁾ Jedině takovýmto systémem organisované lidstvo zaručuje světový mír, účelnou světovou dělbu práce a účelný vývoj lidstva vůbec.

Ovšem mimo politickou demokracii musela by tu být též *demokracie hospodářská a sociální*. »Demokratická rovnost nepřipouští sociální šlechty.«²⁾ »Demokracie ani v oboru hospodářském nesmí být nivelisací, nýbrž kvalifikací.«²⁾ »Tak zvaný kapitalismus, není tolik pochybený svou výrobou, jako tím, že lidé nevyrobějí a dokonce nepracující mohou si nezaslouženě osvojovat výtěžky poctivé výsílne práce.«²⁾ »... kdo nepracuje, kdo vykořisťuje práci jiných, není Čech a Slovák, není člověk.«³⁾ »Socialisace musí být postupná, vývojová, připravena vzděláním dělnictva a lidí, řídících výrobu a výměnu. »Při socialisaci neběží také pouze o to, aby se dělnictvo účastnilo vedení závodů.«⁴⁾ »Neběží jen, abych tak řekl, o socialismu distribuce, nýbrž o socialismu produkce.«⁵⁾ »K tomu je třeba přesného finančního hospodářství státu a přísnější a věcnější kontroly celého finančnictví, zejména bank.«⁶⁾ »Socialisace předpokládá veřejnou kontrolu všeho hospodaření. Tak, jak se žádá státní rozpočet, stejně tak musí se žádat veřejný roz-

¹⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 406—411 a Nová Evropa, str. 50—52.

¹⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 536.

²⁾ tamtéž, str. 538.

³⁾ Masaryk: Cesta demokracie, str. 229.

⁴⁾ tamtéž, str. 194.

⁵⁾ tamtéž, str. 195.

⁶⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 539.

počet všech podniků a závodů ve státě, rozpočet výroby, rozpočet všech potřeb. Marx a jeho stoupenci správně analysovali anarchii novodobé výroby: bez znalosti všech hospodářských sil, bez znalosti celkové produkce a potřeb nelze zahájit úspěšnou socialisaci.«⁷⁾ Jelikož však demokracie jest postavena na mravnosti, potřebuje nového člověka, který jest prost všech druhů a forem násilnosti a musí se dopracovat politickým vzděláním a vyšší mravností k tomu, aby tu byli nejen lidé, občané, voliči, kteří by věděli, co mají dělat a proč a jak mají dělat, ale aby tu byli také silné osobnosti, schopné politické práce tvůrčí.⁸⁾ »Reální socialisační program nesmí zapomínat na socialisaci vzdělání. O této socialisaci se tolik nemluví, ale bez ní nebude socialisace hospodářské.«¹⁰⁾ »Socialisací vzdělání zabezpečí se společnosti tvůrčí individualism, silní jedinci, silní vzděláním, silní obětivostí.«¹¹⁾ »... je pochybno, vedlo-li by se dělníkům v prvních stadiích socialisace lépe než za režimu kapitalistického; není vyloučeno, že se mu dokonce povede hůře. Socialisace vyžaduje obětí nejen od kapitalistů, ale i od dělníků — běží přece o veliký princip, běží o přelom věkový, o jehož možnosti a žádoucnosti nemůže rozhodovat dočasný prospěch, třeba i všech.«¹²⁾

Masaryk vychází ze zásady, že společnost nemá překážet ve vývoji člověka jakožto individua. A zde vidí účel státu: »Stát moderní, jakožto stát po výtce administrativní, správní, již nepanuje, nýbrž spravuje. Stát moderní je pro občanstvo a ne občanstvo pro stát.«¹³⁾ Klade tedy k vnitřní reformě voličů a k reformě parlamentu další požadavek, požadavek reformy úřadů. Byrokracie jest do značné míry kostrou státu. Byrokracie však nesmí již vládnout, panovat, nýbrž musí odpovědně, poctivě a rychle řídit administraci státní. Úřady jsou pro strany, nikoliv strany pro úřady.¹⁴⁾ Demokracie znamená práci, práci odpovědnou, drobnou, všední. Prací se zbavíme násilností, proti které se musíme vždy a všude energicky postavit. Prací se zbavíme také revolučností, které jsme od dob reformace tak navykli. Revoluce jest násilí, revoluce jest válka.¹⁵⁾ A válka jest jen tehdy oprávněná, je-li obranná, neboť pak vlastně vzniká povinnost postavit se proti násilníkovi, třeba i se zbraní v ruce.¹⁶⁾ »... revoluce jako protest, trest a zastrašení nestačí — — revoluce musí být konstruktivní, tvořící, musí nahradit správu starou správou novou.«¹⁷⁾

7) Masaryk: Cesta demokracie, str. 194.

8) Masaryk: Světová revoluce, str. 541—543.

9) Masaryk: Cesta demokracie, str. 193.

10) tamtéž, str. 199.

11) Masaryk: Cesta demokracie, str. 200.

12) tamtéž, str. 199.

13) tamtéž, str. 131.

14) Masaryk: Světová revoluce, str. 535.

15) tamtéž, str. 569—570.

16) Masaryk: Nová Evropa, str. 191—199.

17) Masaryk: Cesta demokracie, str. 451.

Řekli jsme na začátku, že Masaryk je křesťan. Jak tedy řeší otázku náboženskou? Masaryk žádá naprostou svobodu svědomí a naprostou toleranci. Církev a jejich náboženství mají být učiněny na státě úplně nezávislé, zrovna tak jako stát má být nezávislý na církvi. Z toho důvodu žádá rozluky církve a státu, tak jak jest tomu ve Spojených státech severoamerických, žádá, aby se náboženství stalo věcí volného přesvědčení.¹⁸⁾ Poměr náboženství k politice a k praktickému životu pojímá Masaryk »podle příkázání, abychom hledali nejprve království Božího a jeho spravedlnosti — a vše potřebné bude nám přidáno; člověk a národ s náboženským přesvědčením, národ s pevnou vůlí uskutečnit své ideály, svého dosáhne vždy.«¹⁹⁾

VI. Závěr.

Masaryk staví demokracii na mravnosti a všímá si hlavně obsahové stránky demokracie, kdežto formální stránku značně přehlíží. Otázku Masarykova *křesťanského* chápání mravnosti zde nebudeme rozebírat, neboť by si to vyžádalo velmi rozsáhlé korektury v zásadách, na nichž je stavěno, čímž bychom vybočili z mezí našeho pojednání o demokracii. Jistě, že uskutečnění demokracie, stavěné na zásadách mravnosti, jak ji Masaryk žádá, musí nám býti všem ideálem, za kterým nutno spěti. Ale právě proto, že Masaryk hodně pomíjí formální stránku demokracie a že ji staví právě s takovou váhou na mravních základech, zdá se, že takto jest demokracie nezajištěna před využitím se strany individuí mravně nepevných. Musíme demokracii stavět nejen na mravnosti, ale též na takovém systému organizace státní, kde mravnost bude chráněná před nemravností, neboť, ač lidé v zásadě nejsou zlí, nejsou také absolutně dobří. Zvláště na poli hospodářském těžko lze dosíci demokratických požadavků jen na základě mravního citění osob povinovaných. Demokracie musí býti zajištěna nejen mravním citěním lidí, nýbrž i právní normou. Demokratisace musí proniknouti všemi složkami veřejného života. Tedy nejen obsah, ale i forma, má-li být obsah dodržován. Demokracie musí se státi systémem.

A to jest práce politiků a právníků: poskytnouti v demokratickém státě všem vrstvám lidu skutečně a nejen na papíře nutné a přirozené právo iniciativy ve všech oborech veřejného života, poskytnouti nezbytné právo kritiky veřejného života. Nejlepší formou státní bude tudíž takové zřízení, kterému mravní hodnoty lidí budou sice na prospěch, ale ve kterém právo a spravedlnost na těchto mravních hodnotách bude nezávislá, nebo aspoň co nejméně závislá. Buďte třeba, aby především celé zákonodárství a byrokratická správa státní byla

¹⁸⁾ Masaryk: Světová revoluce, str. 602—603.

¹⁹⁾ tamtéž, str. 602.

do všech detailů proniknuta po stránce formální i obsahové duchem demokracie.

Jest ironií, platí-li v demokratickém státě zákon absolutického nebo dokonce diktatorského ražení, jak tomu jest v mnohém i u nás. Jest však třeba uvážit, a Masaryk jest si toho také dobře vědom, že náš stát převzal úřední aparát i zákonodárství po monarchii, které je nutno teprve v duchu demokratickém přebudovati. Široké vrstvy lidové právě pro tento rozpor obsahu a formy v demokratickém státě a pro neutěšené poměry hospodářské, následky to války, začaly ztráceti víru v demokracii. Prohlašují, že demokracie zklamala a volají po silné vládě, tedy utíkají od demokracie. Ale demokracie nemohla zklamat, neboť tu vlastně ještě nebyla. Musíme chránit počáteční pokusy o demokracii tak dlouho, dokud demokracie nebude dobudována do všech důsledků a tak silná, že se ubrání proti všem, kdož se chtějí utíkat k diktatuře. Jisté potíže bude působit demokratický princip majoritní — neboť majorita nemusí právě být proniknuta správným chápáním demokracie. — »Demokratický princip majoritní je nedostatečný, to všichni víme; ale je lepší než jakákoliv oligarchie a absolutism.«¹⁾ Končím slovy anglického a světového spisovatele a vědce H. G. Wellse: »Dnes je na světě malý, ale stále rostoucí počet mužů, historiků, archeologů, národopisců, národohospodářů, sociologů, psychologů, pedagogů a jiných — kteří provádějí na lidských zřízeních tvůrčí rozbor, který vědci sedmnáctého a osmnáctého století provedli na hmotné a mechanické stránce lidského života. A jako tito, téměř nevědouce co dělají — učinili možnými telegraf, rychlé cestování po souši i po moři, vzduchoplavbu a tisíce jiných »nemožností«, tak oni snad dělají více než svět tuší nebo než sami mají tušení, aby vyjasnili a urovnali naléhavé lidské záležitosti.«²⁾

Postavení britských dominií v právu mezinárodním.

Viktor Slatkés (Praha).

1. Složení Britské říše.

Britská světová říše (British Empire) skládá se z více než šedesáti území různě spravovaných. Každé z těchto území má do jisté míry svou autonomii a jest zcela neodvislé od území

¹⁾ Masaryk: Cesta demokracie, str. 395.

²⁾ H. G. Wells: Dějiny světa, autorisovaný překlad Zd. Franty (1926, Praha), str. 685. Mimo prameny uvedené již dříve pod čarou užil jsem následující: Masaryk: Jak pracovat? (1926, Praha). Doležal: 80 let T. G. Masaryka (1929, Praha).